

A vidéki színjátszás szerepe az anyanyelv megőrzésében és ápolásában Udvarhelyszéken

A magyar nép énekes hagyományairól sok adat áll rendelkezésünkre, annál kevesebbet tudunk a dallam eljátszásának hagyományáról. Az viszont bizonyos, hogy Erdélyben évszázadokra tekint vissza e művészeti ág, amely rendkívül fontos szerepet játszott a nemzettudat ébrentartásában, az anyanyelv ápolásában.

A színjátszás kezdetei vallásos jellegűek. A kereszténység felvételével a liturgikus szövegek előadása, főleg a karácsonyi és húsvéti történet megjelenítése terjedt el. Ez a hagyomány ma is az egyik legelőbb és legnépszerűbb pillanata az egyházi ünnepeknek.

A Székelyföldön a betlehemes játéknak oly erős a hagyománya, hogy egész szabályrendszer alakult ki az előadásáról. Ezek a kötött szabályok biztosították, hogy megmaradjon a játék tekintélye, így a hagyomány is. Például Lövétén és Szentegyházán az 1700-as évektől van írott nyoma a betlehemezésnek. Ekkor jegyezték le a szabályrendszert, mely szigorú erkölcsi, vallási követelményeket sorakoztat fel.

A XVIII. század végén, XIX. század elején az erdélyi magyar kulturális életet a magyarországgal való kapcsolatai lendítették fel. Nagy energiákat kötött le a társadalmi étellel összefonódó színjátszás. Az erdélyi magyar világi színjátszás a protestáns kollégiumok erőteljes iskolai színjátszását tudja előzményéül.

1801-ben a székelyudvarhelyi Református Kollégiumban Szigethi Gyula Mihály vezetésével „felállítottak „egy Jászó-Szint is, mely lenne az ifjúságnak gyakorol-

tatásának s maga viselete formáltatásának helye”. Az említett év szeptember 10-én Szigethi jelenti, hogy „a teatrom felépült és megnyílt a Matskási Júlia nevű játékkal...” Ez a nap tekinthető az udvarhelyi világi jellegű iskolai színjátszás kezdetének.

A XIX. század harmadik évtizedétől egyre több adat áll rendelkezésünkre az udvarhelyszéki színjátszásról. 1827 táján Feleki Miklós, a nagygalambfalvi születésű híres színész kilencéves korában részt vett a Báthori Mária című előadáson. 1835-ben Göde István társulata vendégszerepelt a városban. 1843 decemberében az Erdélyi Híradó arról számol be, hogy „...Székely Udvarhelyt is színészek mulatják magokat és a közönséget, Déryné is köztük van”. Ettől kezdve állandóak a tudósítások a Székelyudvarhelyen megforduló vándor színtársulatokról, melyek minden szezonban állandó pártolás mellett tartották előadásait.

A Kolozsvári Közlöny 1863. március 19-i számában olvashatunk először arról, hogy Udvarhelyen: „játékony célokra műkedvelő társaság is van alakulóban a vidék és város értelmesebbjei közül, kiknek szándékuk időszakonként hely és idő szerint színdarabokat előadni”.

De nem csupán Székelyudvarhelyen volt érzékelhető a művelődési élet ilyen irányú szerveződése. Már a XIX. és XX. század fordulóján a nagyobb falvakban könyvtárakat alapítottak, műsoros táncmulatságokat, bálakat szerveztek, amelyek a hagyományörzés mellett a falusi

Karácsonyfalva, Siménfalva és Kobátfalva színjátszói Révkomárom szabadtéri színpadán (2011. jún. 17.)

emberek életébe kicsit bevitték a „városi világot”. Ez a folyamat sokfelé elindította a helyi műkedvelő színjátszást. Lövétén, az 1888-ban épült Római Katolikus Népiskolában már 1902-ben felolvasásokat tartottak, tréfás monológok, népszínművek kerültek előadásra, melyekről a korabeli helyi lapok is tudósítottak. 1911-ben már egy „műkedvelő társulat” működött a faluban, melynek tagjai szervezték februárban a táncal egybekötött mulatságot.

Az első világháborút követően több településen öntevékeny csoportok, együttesek szerveződtek színházi és zenei téren egyaránt. Adott lett egy új politikai helyzet, ami meghatározta az életet: Túlélni mindenáron! Ha nem szórakoztathat minket más, majd szórakoztatjuk mi magunkat. Sorozatban épültek a falvakban a népházak. Az első világháború után a magyar településeken helyi erőből, közmunkával épültek a kulturális életet befogadó épületek, néhol mesébe illő áldozatok árán. Pl. a Kolozs megyei Várfalván több éven keresztül minden család egy-egy tojást adott össze naponta, ezt a Szövetkezet begyűjtötte és értékesítette. Így vették meg a szükséges anyagot, az építkezést pedig közmunkával oldották meg. Ezek az épületek az egyház vagy a közbirtokosságok tulajdonában voltak. A szervezésben nagy szerepe volt az egyházi ifjúsági egyleteknek: KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete), IKE (Ifjúsági Keresztény Egyesület), ODFIE (Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egyesület). A színjátszásban a legnépszerűbb repertoár a népszínmű, a vidám jelenet volt.

A második bécsi döntés (1940. aug. 30.) Erdély északi és keleti részét Magyarországhoz csatolta. Az ún. magyar időben, 1940–44 között jelentősen megnövekedett a színjátszó csoportok száma. Majd minden településen került szervező, lelkesen játszottak a nehéz idők ellenére.

A második világháború után gyökeresen megváltozott a helyzet. Az egyházi ifjúsági szervezeteket megszüntették, helyüket a KISZ próbálta átvenni, de kevés sikerrel. 1948-ban államosították az egyházi iskolákkal együtt a népházakat is, és kiépítették a művelődési otthonok országos hálózatát. A repertoár leszűkült. A megtűrt népszínművek mellett orosz kiadású darabokat kellett játszani.

A 60-as években jött egy enyhülési hullám. Székelyudvarhelyen ekkor aktív színjátszó csoport működött. A repertoárban szerepelt a Gül Baba, Három a kislány, Csárdáskirálynő, Dankó Pista a kötelező darabok mellett.

1977-től hivatalos népszínház jelleget kapott a csoport, és az 1990-es évekig mű-

Lövete és Kápolnásfalu színjátszói, a Forrásközpont munkatársai Balatonfüreden (2011. júl. 2.)

vettek 2010 novemberében a Lövétén szervezett találkozón. A pályázat zárórendezvényén, 2011 novemberében Rugonfalván már 20 amatőr színjátszó csoport fog egymásnak tapsolni, együtt ünnepelve a közös játék felszabadító erejével, mert amióta mozgalmasabb lett a színjátszók tevékenysége, további 6 faluban megújult a régi színjátszó csoport, és újak is alakultak.

Az intenzív közös munka, utazások és élmények eredményeként személyes kapcsolatok alakultak ki a színjátszók közt, darabokat cserélnek a csoportok, báli időszakban eljárnak megnézni egymás előadásait. A tény, hogy sikerült néppünnyé tenni az anyanyelvi színjátszást a XXI. században, nem kis eredmény. Reméljük, hogy még sokáig utazhatunk együtt ezen a közös nagy ekhós szekéren.

ködött. Sok előadást tartottak a környező falvakban is. A Cinka Panna vidéki előadására így emlékszik vissza Csiszár Odett, az egyik szereplő: „Most is megremeg a hangom, olyan megható volt. Sírtak, énekeltek velünk, és nem engedtek leszállni a színpadról, annyit tapsoltak. Akkor éreztük, hogy tényleg mit jelent ez a magyarság, hogy fel lehet kavarni az embereket lelkileg egy jó darabbal.”

Napjainkban már természetes, hogy Székelyudvarhelyen a helyi Tomcsa Sándor Színház előadásait látogatjuk, és hogy hivatásos színtársulatok érkeznek vendég-előadásokkal. De nem szabad megfeledkeznünk a vidékünkön aktív amatőr színjátszó csoportokról sem.

1994-ben Sárpádkai Ágnes ötlete alapján és a csíkszeredai Hargita Megyei Kulturális Központ szervezésében Kápolnásfaluban találkoztak a Homoród menti színjátszó csoportok. **AZ EKHÓS SZEKÉR NYOMÁBAN** nevet viselő első színjátszó találkozón 7 falu csoportja ült a szekéren. A következő években más-más falvakban állt meg a szekér a két Homoród mentén.

2007-ben létrejött a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont Székelyudvarhelyen, és az udvarhelyszéki települések kulturális élete a nevezett intézmény hatósugarába került. Néhány év megszakítás után a színjátszó mozgalom is újjáéledt, most már a Forrásközpont szakmai vezetésével. 2008-ban újra elindult az ekhós szekér Homoródkarácsonyfalváról, de ekkor már nem csupán a Homoród mentiek ültek rajta, hanem más udvarhelyszéki települések színjátszói is, összesen 8 csoport. 2009-ben a Farkaslakán tartott találkozón már 11 település színjátszó csoportja szerepelt.

Kecset, Gagy és Szentegyháza színjátszói Révkomáromban (2010. jún. 16.)

Fordulópont volt az ekhós szekér útján a Balatonfüredi Játékszín Alapítvány felhívása egy közös európai uniós pályázat megírására. Az említett alapítvány a Komáromi Jókai Napok Alapítvánnyal és a Forrásközponttal partnerségben megnyerte a támogatást. A pályázat hozadékaként a Farkaslakán egybegyűlt 11 színjátszó csoport (Farkaslaka, Gagy, Kápolnásfalu, Karácsonyfalva, Kecset, Kisgalambfalva, Kobátfalva, Lövete, Rugonfalva, Siménfalva, Szentegyháza) az elmúlt 2 év során fellépett Balatonfüred és Révkomárom színpadán, az ottani csoportok pedig részt

László Judit

Balás Gábor, Domokos Pál Péter, Cenner Mihály: *Dallam és színjátszás*. In: A székely művelődés évszázadai. H. n. 1988.

Egy kedves este Lövétén. In: Székely-Udvarhely, 1902. febr. 8.

Enyedi Sándor: *Rivalda nélkül. A határon túli Magyar színjátszás lexikona*. Budapest, 1999.

Hermann Gusztáv: *Székelyudvarhely művelődéstörténete*. Bukarest, 1993.

Novák Károly István: *Az emlékező Udvarhely*. Székelyudvarhely, 2007.

Mihály János: *Vázlatok egy népház történetéhez*. In: Kultúrázók. Csíkszereda, 2006.

Vóli István: *Népi játékok*. Budapest, 1941.

